

TUNNITÖÖ

ARENG JA AJALOOLINE KONTEKST

EESMÄRK

Õpilane mõistab, kuidas kapitalismi kujunemine, arusaamad arengust ja teiste kultuuride ja eluviiside alaväärseks pidamine on ajalooliselt seotud koloniaalajastu võimustusdeemidega ning kuidas need suhted mõjutavad tänapäeva globaalset majandust ja ebavõrdsust.

ÕPITULEMUSED

Õpilane:

- kirjeldab eri ajaloolisi vaatenurki arengule ja kapitalismi kujunemisele;
- oskab näha, kuidas majanduslikud ja ideoloogilised suhted (nt kolonialism, neoliberalism) loovad ja taastoodavad ebavõrdsust;
- analüüsib, millised tundusid koloniaalvõimutajad, koloniaalvõimutused ja neokolonialism globaalse lõuna inimeste vaatenurgast;
- analüüsib, kuidas arengu mõiste võib õigustada ebaõiglust.

**ÕPPEVAHENDID
TUNNI
LÄBIVIIMISEKS**

- rollikaardid (iga õpilane saab ühe rolli);
- suured paberilehed ja markerid rühmaplakati koostamiseks;
- värvilised pastakad või märkmelehed.

TUNNI PIKKUS

75 min

**ETTEVALMISTAV
KODUTÖÖ**

Õpilased loevad kodus läbi peatüki „Areng ja ajalooline kontekst“.

**SISSEJUHATUS
(10 MIN)**

Õpetaja küsib:

- Kui keegi ütleb, et mõni riik on arengumaa, mida see tegelikult tähendab? Kes seda ütleb ja mille alusel?
- Tahvlile kirjutatakse sõnad: areng, progress, tsivilisatsioon, abi, kapitalism.
- Õpetaja selgitab, et need sõnad on eri aegadel kandnud eri tähendust. Täna uurime, kuidas need on seotud võimuga, kes defineerib, mis on areng, ja kes sellest võidavad.

„SAMM ETTE“ MÄNG (10 MIN)

- Õpetaja jagab klassi ajastupõhisteks rühmadeks ja tutvustab neile ajaloolisi perioode, mida nad hakkavad esindama (teksti võib kuvada ka ekraanil). Ülesannet võib lahendada nii, et moodustatakse näiteks kaks koloniaalajastu rühma ja kaks koloniaaljargset rühma, vastavalt klassi suurusele.

Koloniaalajastu rühm (1500–1945)

- Teie esindate aega, mil Euroopa riigid vallutasid ja allutasid suuri piirkondi ning löid üleilmse koloniaalsüsteemi. See oli periood, mil kapitalism kasvas ja arenes tänu kaubanduse laienemisele, orjatööle ja loodusvarade ärakasutamisele. Tollal püüti sellist ebavõrdset süsteemi õigustada, rääkides „tsiviliseerimisest“ ja „progressist“, justkui teeksid Euroopa riigid maailmale teene, tuues teistele rahvastele arengu ja hariduse.

Koloniaalajastu järgne rühm (1945–tänapäev)

- Teie esindate aega pärast seda, kui kolooniad said iseseisvaks. Seda perioodi nimetatakse dekoloniseerumiseks. Selles ajastus hakati kasutama uusi sõnu, nagu „areng“ ja „globaliseerumine“, et rääkida riikidevahelistest suhetest. Sageli kasutati neid sõnu selleks, et näidata, nagu oleks kõik riigid võrdsed, kuigi tegelikult sõltusid paljud endised kolooniad endiselt rikkamatest riikidest. Arengust sai suur poliitiline ja majanduslik idee, mille kaudu tugevamad riigid püüdsid oma mõju ja huve maailmas säilitada.
- Õpetaja jagab kõigile õpilastele ajastupõhised rollid (vt all).
- Õpilased moodustavad rivi. Õpetaja valib klassis või koridoris sobiva liikumistee ning loeb ette väited (vt allpool). Kui ettelõetud väide kehtib õpilase rolli kohta ja sellele saab vastata jaatavalt, astuvad need õpilased sammu ette, teised jäävad paigale.
- Kui kõik väited on ette loetud, palub õpetaja mõnel õpilasel oma rolli tutvustada ning selgitada, miks neil õnnestus astuda vähe või palju samme.

RÜHMATÖÖ SISSEJUHATUS (10 MIN)

- Õpetaja jagab klassi kaheks suureks ajastupõhiseks rühmaks (rühmade kirjeldused „Samm ette“ mängu juures).
 - **Koloniaalajastu rühm (1500–1945)**
 - **Koloniaalajastu järgne rühm (1945–tänapäev)**
- Iga rühm saab rollid (vt allpool) ja jaotab need liikmete vahel. Iga õpilane:
 - tutvub oma tegelase lühitutvustusega;
 - mõtleb, millised on tema tegelase **huvid, väärtused ja õigustused**;
 - valmistab ühe lause: „Minu jaoks tähendab areng ...“.

**RÜHMAARUTELU
(25 MIN)**

- Rühmad arutavad 4–5-liikmelistes rühmades teemal, kuidas meie ajastul on mõistetud arengut.
- Õpilased meenutavad kodus loetut ning selgitavad oma rolli või vaatenurga põhjal, kuidas areng sellel ajaloolisel perioodil välja nägi. Esile tuuakse nii võimupositsioonil olevate kui ka ekspluateeritute vaated. Õpilasi julgustatakse oma seisukohti argumenteeritult väljendama.
- Õpilased koostavad plakati, kus on välja toodud eri perspektiivid arengule sellel perioodil.
- Suunavad küsimused
 - Keda peetakse arenenuks ja vähem arenenuks? Miks?
 - Kuidas suhtutakse loodusesse ja tööjõusse? Miks?
 - Mis roll on võimul, religioonil ja teadusel ühiskonna hierarhiate õigustamisel?
 - Kuidas eri rollid seda süsteemi toetavad või sellele vastu seisavad?
 - (Iga roll räägib oma perspektiivist, st mõni õigustab süsteemi, mõni kritiseerib.)

**ARENGUFOORUM
(20 MIN)**

- Klass tuleb taas kokku, et osaleda ühisel ümarlaul.
- Tegevuse käik
 - Iga rühm esitab 2–3 min jooksul, milline on nende ajastu arusaam arengust.
 - Seejärel saavad sõna eri rollid (nt koloniseeritud põllumees, IMF-i ametnik, keskkonnaaktivist jne). Igaüks selgitab, mida tema jaoks areng tähendab.
 - Õpetaja pöörab tähelepanu sellele, et esile tuleks nii „ekspluateerijate“ kui ka „ekspluateeritute“ hääled, ja kirjutab tahvlile korduvad märksõnad.
 - Õpetaja selgitab, kuidas võimusuhted on ajaloo jooksul sageli samaks jäänud.

**KOKKUVÕTE
(10 MIN)**

- Õpilased arutavad ühiselt, kuidas on euroopalikus mõttes „arengu“ keel eri aegadel olnud viis õigustada kas koloniseerimist või neo-kolonisatsiooni.
- Millised oleksid teistsugused arusaamad arengust?
- Õpilased kirjutavad oma mõtted individuaalselt paberile.
 - Kellega samastun nendest rollidest, mida mängisime ja miks?
 - Kui saaksin ajaloos tagasi minna ja muuta seal ükskõik mida, siis mis asju muudaksin ja miks?

- Täiendavad aruteluküsimused:
 - Kuidas võib see, kuidas globaalse põhja inimesed ennast näevad, erineda sellest, kuidas meid näevad (ja on ajaloos näinud) teised kultuurid?
 - Kas globaalse põhja vaade arengule on olnud, et areng tähendab kõigi muutumist sarnaseks? Miks nii?
 - Rikkus ühes maailma osas on pahatihti sõltunud vaesusest teises. Mis peaks muutuma, et see seos ära kaoks?
 - Kelle hääle domineerib, kui räägitakse arengust? (Kelle hääle üldse domineerib? Ikka selle, kes oma vaateid peale surub.)

„SAMM ETTE“ MÄNGU VÄITED

1. Mul on rohkem raha, maad või muid võimalusi kui enamikul teistel.
2. Ma teenin raha ka teiste inimeste töö pealt.
3. Mul on sõnaõigus selles, milliseid reegleid kehtestatakse või otsuseid tehakse.
4. Teised peavad kohanema süsteemiga, mis töötab minu kasuks.
5. Minu eluviisi ja mõtteid peetakse õigeks või eeskujuks.
6. See, mida ma teen või toodan, on süsteemi toimimiseks vajalik.
7. Minu heaolu sõltub sellest, et kusagil tehakse tööd odavamalt.
8. Mul on elus lihtsamad võimalused kui paljudel teistel.
9. Ma pean kohanema olemasoleva süsteemiga, et hakkama saada.
10. Ma ei pea oma ellujäämiseks vastu võtma ükskõik millist tööd.

ROLLIKAARDID

Koloniaalajastu (1500–1945)

EUROOPA KAUPMEES

Näed maailma avastamata turgude ja ressurssidena. Areng tähendab sinu jaoks kaubanduse ja kasumi kasvu. Uued maad ja rahvad on võimalus laiendada turge ning tuua Euroopa riikidele jõukust. Usud, et kaubavahetus ja kapitali ringlus toovad kasu kõigile, ehkki see toimub teiste rahvaste töö ja looduse arvelt.

Koloniaalajastu (1500–1945)

MAAOMANIK EUROOPAS

Tarastad seni ühisomandis olnud maid, sest usud, et eraomand muudab põllu-majanduse efektiivsemaks ja kasumlikumaks. Sa mõtled, et maa peab kuuluma sellele, kes suudab seda kõige paremini kasutada, kuid ei märka, et paljud inimesed kaotavad elatusallika ning muutuvad sõltuvaks palgatööst ja turuhindadest.

Koloniaalajastu (1500–1945)

KOLONIAALAMETNIK VÕI MISJONÄR

Oled veendunud, et tood tsivilisatsiooni, usu ja hariduse Aafrikasse, Aasiasse ja Ameerikasse. Pead ennast progressi kandjaks, kes aitab „mahajäänud“ rahvaid. Samas on su tegevuse eesmärk tugevdada emamaa võimu, laiendada majanduslikku kasu ja allutada teisi kultuure.

Koloniaalajastu (1500–1945)

KOLONISEERITUD PÖLLUMEES VÕI ORJASTATUD TÖÖLINE

Sind sunnitakse tootma teiste tarbeks, sageli vägivald või maksude ähvardusel. Sa toodad kaupu, mille kasu läheb teisele, mitte sulle endale. Unistad vabadusest ja õigusest oma töö vilju ise kasutada. Sinu jaoks tähendaks areng õiglust ja enesemääramist, mitte teistele kasumi teenimist. Ootad, et kolonisaatorid lahkuksid.

Koloniaalajastu (1500–1945)

EUROOPA VALGUSTUSFILOSOOF

Usud mõistuse, teaduse ja tehnoloogia võimu. Looduse allutamist näed inimese edasimineku ja arengu tunnuseks. Sinu maailmapilt õigustab ideed, et inimene on loodusest üle ja tal on õigus seda kasutada oma eesmärkidel. See mõtteviis aitab kaasa tööstusliku kapitalismi ja kolonialismi kujunemisele.

Koloniaalajastu (1500–1945)

KOLONIAALVÕIMU KRIITIK (NT ORJANDUSE VASTANE VÕI ÜHISKONNAKRIITIK)

Kahtled süsteemis, mis räägib tsivilisatsioonist, kuid põhineb vägivaldal, orjandusel ja ekspluateerimisel. Näed, et tõeline areng peaks seisnema võrdsuses ja inimväärikuses, mitte ressursside ja tööjõu ärakasutamises. Oled sageli vähemuses, kuid su hää paneb teisi küsima, kelle arvelt toimub Euroopa jõukuse kasv.

ROLLIKAARDID

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

HARRY TRUMAN (1949)

Ameerika Ühendriikide presidendina kuulutatud välja „arenguajastu“, mille eesmärk on aidata „vähearenenud“ riike. Usud, et areng seisneb teaduse, tööstuse ja kapitali viimises teistesse maailma piirkondadesse. Pead seda moraalseks missiooniks, kuid sinu arusaam eeldab, et areng liigub ainult ühes suunas – põhjast lõunasse.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

ENDISE KOLOONIA MINISTER (G77 RIIGI ESINDAJA)

Pärast iseseisvumist soovid taastada majandusliku sõltumatuse ja tagada oma rahvale paremad elutingimused. Usud, et areng peab põhinema õiglasel kaubandusel, kontrollil loodusvarade üle ja koostööl teiste lõuna riikidega. Tunned, et maailma majandusreeglid on kirjutatud rikkamate riikide kasuks.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

IMF-I VÕI MAAILMAPANGA AMETNIK (1980. AASTAD)

Usud, et majanduse avamine, turgude liberaliseerimine ja struktuursed reformid toovad arengumaadesse suurema tõhususe ja investeringud. Sinu töö on pakkuda laene ja nõustamist, et riigid kohanduksid üleilmse majanduse loogikaga, mille puhul on eelisseisus globaalse põhja riigid. Samas tähendab see sageli globaalse lõuna riikides kärpeid avalikus sektoris ja sotsiaalteenuste vähenemist, mida sa ei pruugi pidada arengu hinnaks.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

RAHVUSVAHELINE ETTEVÕTJA VÕI INVESTOR

Pead arengut samatähenduslikuks majanduskasvu ja turu avanemisega. Sinu jaoks on oluline, et riigid looksid soodsa investeerimiskliima, väheste regulatsioonide ja odava tööjõuga majanduskeskkonna. Usud, et välisinvesteeringud toovad töökohti ja arengut, kuid jätad sageli tähelepanuta selle, et kasum liigub enamasti tagasi rikkastesse riikidesse.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

GLOBALSE LÕUNA PÕLLUMEES VÕI ÕMBLEJA

Töötad välismaiste ettevõtete tarneahelas, kasvatad põllukultuure ekspordiks või toodad rõivaid ja elektroonikat teiste turgude jaoks. Sinu töö on vajalik, kuid sind koheldakse kui odavat ressursi. Areng tähendaks sinu jaoks õiglast töötasu, juurdepääsu haridusele ja võimalust otsustada oma elu üle, mitte ainult ellujäämist.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

KESKKONNAAKTIVIST

Sead kahtluse alla arengu samastamise majanduskasvuga. Näed, et lõputu kasv põhjustab keskkonnakriisi ja ebavõrdsust. Sinu jaoks tähendab areng õiglast üleminekut, eluviisi, mis austab looduse piire ja tagab heaolu kõigile, mitte ainult jõukatele ühiskondadele.

Kolooniate järgne ajastu (1945–tänapäev)

KOGUKONNA AKTIVIST GLOBAALSES LÕUNAS

Elad riigis, mis oli kunagi koloonia. Kuigi riik on nüüd iseseisev, näed, et paljud olulised otsused sõltuvad endiselt rikkamate riikidest. Arenguabi ja välisinvesteeringud võivad küll aidata, kuid sageli seatakse nende kaudu tingimusi, mis ei arvesta kohalike inimeste vajadustega. Sinu jaoks tähendab areng seda, et inimesed saavad ise otsustada, kuidas oma maad, ressursse ja tulevikku kujundada. Tahad, et areng lähtuks kohaliku kogukonna vajadustest, ideedest ja kultuurist, mitte väljastpoolt peale surutud reeglitest.